BİNA EMİNİ

Padişah ve yakınları tarafından kamu yararına yaptırılan binaların inşa ve tamir işlerine bakmakla görevli kimseye verilen unvan.

Bina eminliği bir memuriyet veya bir makam değildi. Gerekli hallerde, başka görevlerde bulunan veya emekliye ayrılmış, güvenilir ve işten anlar yüksek dereceli memurlar bina eminliğine getirilirdi.

Osmanlı Devleti'nde inşaat işlerine bakan özel bir teşkilâtın ancak İstanbul'un fethinden sonra kurulduğu tahmin edilmektedir. Hassa Mimarları Ocağı adı verilen bu daire teşkilât bakımından şehreminliğe bağlı idi. Ocaktan yetişme ve dolayısıyla bir fen adamı olmayan reminine, inşa veya tamir edilecek nanın malzemesinin tedariki, masra yevmiyelerin ödenmesi gibi satın a ve hesap işleri görevi verilmişti. Oc asıl âmiri mimarbaşı idi. Binanın ve planının yapılması gibi teknik işle ona aitti. İnşa veya tamir edilecek binanın planı ve keşif bedeli hassa mimarları tarafından hazırlanırdı. Projeler kabul edildikten sonra inşaatı buna göre yürütmek de onların göreviydi. Küçük binaların inşaatında harcanan paraların defterleri mimarbaşı veya bu işe memur hassa mimarı tarafından tutulur, aynı zamanda şehreminlerin rûznâmelerine de kaydedilirdi. Ancak büyük inşaatlarda hesapları görmek üzere ayrıca bir de bina emini tayin edilirdi. Büyük binaların inşaat ve tamirinde mimarbaşı veya onun uygun göreceği hassa mimarı sadece inşaatın plana göre yapılıp yapılmadığına nezaret eder, para işine karışmazdı. Binanın bütün masrafları bina emini eliyle ödenirdi. Bina için gerekli malzemeyi ve işçileri tedarik etmek, yevmiyelerini ödemek onun görevi idi. Bunun için yanında birkaç adam çalıştıran bina emini en küçük masrafı dahi deftere yazar, gerektiğinde ve ayrıca bina bittiğinde hesap verirdi. Hesabı tam çıkan bina eminine bir "temiz kâğıdı" verilirdi.

Bina eminleri tarafından tutulan bu masraf defterleri büyük binaların ne zaman yapıldığını, malzemesinin nereden, ne miktarda ve kaç liraya getirildiğini, kaç işçi çalıştığını, bunlara ne kadar ücret ödendiğini, binanın kaça mal olduğunu gösteren değerli belgelerdir. Bina eminlerinin bazan masrafları kısarak mimarbaşıları güç durumda bırakmalarına rağmen bu sistem son derece faydalı olmuştur. Zira birer sanatkâr olan mimarların para işlerine karıştırılmayıp sorumluluktan uzak tutulmaları, onların sanatlarını huzur içinde uygulamalarına imkân sağlamıştır. Nitekim Mimar Sinan Süleymaniye Camii'ni inşa ederken pek çok para çalındığı konusunda çıkarılan söylentileri işitince bunun hesabının kendisinden sorulamayacağını, bu konuda bina emininin cevap vermesi gerektiğini rahatlıkla söyleyebilmiştir (Sâî, s. 72).

BİBLİYOGRAFYA :

Sertoğlu, *Tarih Lügatı*, s. 52; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunda Şehircilik ve Ulaşım Üzerine Araştırmalar* (haz. Salih Özbaran), İzmir 1984, s. 11-12; Sâî, *Tezkiretü'l-bün-*

BİNÂ

bk. **BİNÂÜ'l-EF'ÂL**

Arapça'daki fiil kalıplarına dair müellifi meçhul bir eser.

BİNÂÜ'l-EF'ÂL

(بناء الأفعال)

Arapça'daki fiil kalıplarına dair müellifi meçhul bir eser.

Daha çok *Binâ* diye tanınan bu eser, fiillerin mâzi ve muzâride gösterdiği ses, yapı ve mâna değişikliği esas alınarak Arapça öğrenmek isteyenlere temel sarf bilgisi vermek için hazırlanmıştır. Mevcut kaynaklarda yazarına rastlanmayan kitabın *Şerhu'l-Mufaṣṣal*'a yapılan bir atfından dolayı 538'den (1143) sonra yazıldığı anlaşılmaktadır.

Arapça'daki fiil kalıplarının sülâsîden südâsîye doğru ve dildeki işleklik sırasına göre masdarlarıyla birlikte verilmesi, ayrıca her kalıbın müteaddî ve lâzım mânalarına işaret edilmesi kitabın en belirgin özelliklerindendir. Fiillerde görülen söz konusu değişiklikleri otuz beş babda ele alan kitap, on sekiz babda sülâsî mücerred ve mezîd fiilleri, kalan on yedi babda da rubâî mücerred ve mezîd fiil kalıplarını vermekte ve "aksâm-ı seb'a" bilgisiyle son bulmaktadır.

Arap ülkeleri dışında İslâm âleminde, özellikle Osmanlı-Türk dünyasında yüzyıllar boyu okutulan ve Arapça öğreniminde temel bir merhale kabul edilen kitap, *Sarf Cümlesi* olarak bilinen kitapçıklar grubuyla birlikte veya müstakil olarak birçok defa basılmıştır. Çeşitli şerhleri arasında Muhammed b. el-Hâc Hamîd el-Kefevî'nin (ö. 1168/1755) *Şerḥu'l-Binâ*ʾ (İstanbul 1257, 1259, 1316) adlı eseriyle Karaağaçlı Ahmed Rüşdî Efendi'nin (ö. 1251/1835-36) *Esâsü'l-Binâ*ʾ (İstanbul 1250, 1265, 1292) adlı şerhi defalarca basılmıştır. Bu konuda Ahmed b. Muhammed b. Abdülazîz el-Endelüsî'nin de 1038'de (1628-29) tamamladığı *Mâniḥu'l-ġınâ*ʾ *ve müzîlü'l-ʿanâ*ʾ *min Kitâbi'l-Binâ*ʾ adıyla bir eser kaleme aldığı bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Keşfü'ẓ-ẓunûn, I, 255; *Hediyyetü'l-ʿârifîn*, I, 157; *Osmanlı Müellifleri*, I, 316; Serkîs, *Muʿcem*, II, 1565, 1998; Kehhâle, *Muʿcemü'l-müʾellifîn*, II, 119.

MEHMET ÇAKIR

BİNBAŞI

Askerî hiyerarşide genellikle bin kişinin kumandanı olan subay.

Kelime ilk defa İslâm öncesi Türk devletlerinden Tabgaç, Göktürk ve Uygurlar'da kullanılmıştır. *Fütûḥu'ş-Şâm*'ın Erzurumlu Darîr tarafından yapılan tercümesinde **binbaşı**, Yazıcızâde Ali'nin *Târîh-i Âl-i Selçuk* tercümesinde **binbegi**, Bâbür'ün hâtıratında **minbegi**, Moğol göçebe feodalizminde **binlik beyi** veya **binbaşı**, Safevî ordusunda ise **minbaşı** şeklinde geçen bu tabir Osmanlı askerî teşkilâtında oldukça erken bir dönemde, Orhan Gazi zamanında **onbaşı** ve **yüzbaşı** ile birlikte zikredilir. **Müsellem*** ve akıncılarda bin kişilik birliklere binbaşı rütbesinde bir zâbit kumanda etmekteydi.

Yeniçeri Ocağı'nın kuruluşundan sonra klasik dönem Osmanlı merkezî kuvvetlerinden kapıkulu ocaklarında ve eyalet kuvvetlerinde binbaşıya pek rastlan-

Binbaşı (Nizâm-ı Cedîd) (M. Şevket Paşa, *Osmanlı Teşkilât ve Kıyâfet-i Askeriyyesi*, İÜ Ktp., TY, nr. 9391)

